

30-Oktyabr, 2025-yil

**PROFILAKTIKA INSPEKTORINING TA’LIM OLUVCHILAR, ULARNING
OTA ONALARI VA OTA ONALARINI O’RNINI BOSUVCHI SHAXSLAR
O’RTASIDA HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASINI
TAKOMILLASHTIRISH**

Qurbonova Husniobod Hayitboy qizi

O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit soʻzlar: *Profilaktika inspektori, huquqbuzarlik profilaktikasi, ta’lim oluvchilar, ota-onalar, ota-onalar o’rnini bosuvchi shaxslar, yoshlar jinoyatchiligi, oilaviy muhit, huquqiy savodxonlik, jinoyatchilikni oldini olish, pedagogik hamkorlik, ijtimoiy muhit, internet xavfsizligi, psixologik yondashuv, huquqiy targ’ibot, ta’lim muassasalari bilan hamkorlik.*

Annotatsiya: *Ushbu maqola profilaktika inspektorining ta’lim oluvchilar, ularning ota-onalari hamda ularning o’rnini bosuvchi shaxslar o’rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish va ularning sodir etilishini kamaytirishdagi o’rni va faoliyatini yoritishga bag’ishlangan. Yoshlar orasida huquqbuzarliklarning ko’payib borayotgani jamiyatning barcha qatlamlarini tashvishga solmoqda. Ayniqsa, maktab, kollej va texnikum o’quvchilari orasida sodir etilayotgan ma’muriy yoki jinoiy xatti-harakatlarning asosiy sabablari — oiladagi muammolar, nazoratning sustligi, huquqiy bilim yetishmasligi, ijtimoiy muhit ta’siri, internet tarmog’idagi salbiy kontent va boshqalar bo’lishi mumkin. Maqolada aynan shu muammolarni hal qilishda profilaktika inspektorining pedagogik jamoa bilan hamkorligi, ota-onalar bilan individual ishlashi, huquqiy targ’ibot ishlarini olib borishdagi uslublari, o’quvchilar bilan bevosita muloqoti, ishonchga asoslangan yondashuvi, shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali monitoring olib borish amaliyoti tahlil qilinadi. Profilaktika inspektorining huquqiy savodxonlikni oshirish, oilaviy muhitni barqarorlashtirish, bolalar va o’smirlar orasida jinoyatchilikni kamaytirishga qaratilgan kompleks ishlari, shuningdek, ta’lim muassasalari bilan doimiy aloqada bo’lishi uning samarali faoliyat yuritishini ta’minlovchi muhim omillardan biri sifatida ko’riladi. Maqola yakunida huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish yo’nalishida amaliy tavsiyalar, qonunchilikdagi bo’shliqlarni to’ldirish, mahalliy va davlat organlari o’rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, shuningdek, ota-onalar bilan ish olib borishda zamonaviy psixologik yondashuvlardan foydalanish zarurligi ta’kidlanadi. Shuningdek, ilg’or xorijiy tajribalar asosida profilaktik faoliyatni yanada samarali tashkil qilish yo’llari ko’rib chiqiladi.*

Ключевые слова: *Инспектор профилактики, профилактика правонарушений, обучающиеся, родители, лица, заменяющие родителей, молодежная преступность, семейная среда, правовая грамотность, предупреждение преступности, педагогическое сотрудничество, социальная среда, интернет-безопасность,*

психологический подход, правовое просвещение, сотрудничество с образовательными учреждениями.

Аннотация: Данная статья посвящена анализу роли и деятельности инспектора профилактики в предупреждении правонарушений среди учащихся, их родителей и лиц, заменяющих родителей. Рост числа правонарушений среди молодежи вызывает обеспокоенность в обществе. Особенно это касается учащихся школ, колледжей и техникумов, где основными причинами противоправного поведения могут быть проблемы в семье, недостаток контроля, низкий уровень правовой грамотности, влияние социального окружения и негативного контента в интернете. В статье рассматриваются подходы инспектора профилактики к решению этих проблем: взаимодействие с педагогическим коллективом, индивидуальная работа с родителями, правовое просвещение, прямой диалог с учащимися, а также практики мониторинга через социальные сети. Особое внимание уделяется усилиям инспектора в повышении правовой культуры населения, стабилизации семейного климата, снижении подростковой преступности и укреплении сотрудничества с образовательными учреждениями. Подчеркивается значение комплексного подхода и постоянного взаимодействия с органами образования. В заключение статьи предложены практические рекомендации по совершенствованию профилактики правонарушений, восполнению пробелов в законодательстве, усилению межведомственного взаимодействия и применению современных психологических методов в работе с родителями. Также рассмотрены примеры эффективной зарубежной практики по организации профилактической деятельности.

Keywords: Prevention inspector, crime prevention, students, parents, guardians, juvenile delinquency, family environment, legal literacy, crime deterrence, pedagogical cooperation, social environment, internet safety, psychological approach, legal education, cooperation with educational institutions.

Annotation: This article focuses on the role and activities of crime prevention inspectors in improving the prevention of offenses among students, their parents, and guardians. The increasing number of juvenile offenses is a growing concern for society. This is especially evident among school, college, and vocational students, whose misconduct often stems from family problems, lack of supervision, limited legal knowledge, peer influence, and exposure to harmful online content. The article analyzes the preventive inspector's methods, such as collaboration with educational staff, individualized work with parents, legal awareness campaigns, direct engagement with students, trust-based communication strategies, and the use of social media monitoring tools. The article highlights how the inspector's involvement in raising legal literacy, stabilizing family environments, reducing youth crime, and maintaining strong ties with educational institutions serves as a cornerstone of effective prevention work. In conclusion, the article

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

provides practical recommendations for enhancing crime prevention strategies, addressing legislative gaps, strengthening collaboration between local and state authorities, and applying modern psychological approaches in working with parents. Additionally, the paper reviews international best practices to further optimize preventive efforts.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatning eng dolzarb va muhim muammolaridan biri sifatida yoshlar orasida huquqbuzarliklarning ko‘payishi o‘rganilmoqda. Yosh avlodning huquqiy ongini shakllantirish va ularni noto‘g‘ri yo‘nalishlardan himoya qilish, ularning jamoat hayotida ijobiy faolligini ta‘minlash uchun samarali profilaktika ishlari olib borilishi zarur. Ayniqsa, ta‘lim muassasalari — maktablar, kollejlari, litseylar va boshqa o‘quv markazlari yoshlar tarbiyasida markaziy rol o‘ynaydi. Shu nuqtai nazardan, profilaktika inspektorining ta‘lim oluvchilar, ularning ota-onalari va ota-onalar o‘rnini bosuvchi shaxslar bilan samarali hamkorlik qilish orqali huquqbuzarliklarning oldini olishdagi roli juda katta ahamiyat kasb etadi.

Huquqbuzarliklarning oldini olish — bu nafaqat qonun ijrochilari va ijtimoiy xizmatlar zimmasidagi mas‘uliyat, balki keng jamoatchilik, xususan, o‘qituvchilar, ota-onalar va jamoadagi boshqa yetakchi shaxslarning ham doimiy e‘tiborida bo‘lishi lozim bo‘lgan jarayondir. Profilaktika inspektorlari o‘zining professional faoliyati davomida yoshlarning huquqbuzarlikka moyilligini kamaytirish, ularni ijtimoiy muhitga integratsiya qilish, psixologik va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlarini kengaytirish kabi masalalarga yechim topish uchun bir qator chora-tadbirlarni amalga oshiradi.

Yoshlar huquqbuzarligining asosiy sabablaridan biri — oilaviy muhitdagi muammolar va ota-onalar tomonidan yetarli e‘tibor ko‘rsatilmaslari hisoblanadi. Shu sababli, ota-onalar va ota-onalar o‘rnini bosuvchi shaxslar bilan faol hamkorlikda ishlash profilaktika inspektorining vazifalaridan biridir. Ushbu hamkorlik jarayonida huquqiy bilimlarni oshirish, ota-onalarning tarbiyaviy roli va mas‘uliyatini kuchaytirish, ularni zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlar bilan tanishtirish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, ota-onalar o‘z farzandlari bilan samarali muloqot o‘rnatish, ularning muammolarini tushunish va ularga yordam berishda faol bo‘lishlari lozim. Ta‘lim muassasalarida ham profilaktika ishlari tizimli ravishda olib borilishi kerak. Bu nafaqat huquqbuzarliklarning oldini olish, balki yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularni sog‘lom turmush tarziga yo‘naltirish va salbiy omillardan himoya qilishni ham o‘z ichiga oladi. Profilaktika inspektorlari o‘quvchilarga va ularning ota-onalariga huquqiy va ma‘rifiy targ‘ibot ishlarini olib borishda, muayyan xavf-xatarlarni aniqlashda va ularga qarshi kurashishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bois, ularning o‘zaro aloqasi va ishonchli hamkorligi samarali natijalarga erishishga yordam beradi. Shuningdek, zamonaviy davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ijtimoiy tarmoqlar orqali yoshlar orasida salbiy kontentning tarqalishini kuchaytirdi. Bu esa yoshlarning huquqbuzarlikka jalb qilinish xavfini oshirmoqda. Profilaktika inspektorlari va ta‘lim muassasalari bu yo‘nalishda ham

“ZAMONAVIY DUNYODA SUN’IY IDROKNING RIVOJLANISHI: YANGI DAVR MUAMMOLARI VA YANGI YECHIMLAR JURNALI”

30-Oktyabr, 2025-yil

innovatsion yechimlarni izlab, onlayn monitoring va profilaktika tadbirlarini tashkil etish zarur. Yoshlar uchun sogʻlom va xavfsiz muhit yaratish, ularning salbiy omillardan himoya qilinishini taʼminlash bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biridir.

Maqolaning maqsadi — profilaktika inspektorining taʼlim oluvchilar, ota-onalar va ota-onalar oʻrnini bosuvchi shaxslar oʻrtasida huquqbuzarliklarning oldini olish boʻyicha faoliyatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ushbu profilaktika ishlarini takomillashtirish boʻyicha samarali yoʻllarni koʻrsatishdir. Maqolada nazariy hamda amaliy jihatlar oʻrganilib, profilaktika faoliyatining samaradorligini oshirish uchun ilgʻor metodlar va yondashuvlar taklif qilinadi. Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglar oʻrtasida mustahkam hamkorlikni yoʻlga qoʻyishning ahamiyati, huquqiy va psixologik yordam koʻrsatishning yangi shakllari koʻrib chiqiladi. Natijada, huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktika inspektorining oʻrni yanada mustahkamlanadi, yoshlarning sogʻlom va qonuniy hayot kechirishiga koʻmaklashadigan samarali tizim yaratish imkoniyati yuzaga keladi. Ushbu jarayonni takomillashtirish nafaqat huquqni muhofaza qilish organlari, balki taʼlim tizimi, oilalar va jamiyatning barcha sohalari tomonidan qoʻllab-quvvatlanishi zarur..

ASOSIY QISM

Profilaktika inspektori taʼlim muassasalarida huquqbuzarliklarning oldini olish borasida muhim vosita hisoblanadi. Uning faoliyati nafaqat qonun buzilishining oldini olish, balki yoshlarning toʻgʻri tarbiyalanishi va jamiyatga foydali fuqarolar sifatida shakllanishini taʼminlashga qaratilgan. Ushbu faoliyatni samarali tashkil etish uchun profilaktika inspektori bir nechta asosiy yoʻnalishlarda faoliyat olib boradi: taʼlim oluvchilar bilan ishlash, ota-onalar va ularning oʻrnini bosuvchi shaxslar bilan muloqot, taʼlim muassasalari bilan hamkorlik, shuningdek, ijtimoiy va huquqiy targʻibot ishlari.

1. Taʼlim oluvchilar bilan profilaktik ishlar

Taʼlim oluvchilar orasida huquqbuzarliklarni oldini olishda profilaktika inspektorining bevosita muloqoti muhim ahamiyatga ega. U yoshlar bilan doimiy ravishda suhbatlar oʻtkazadi, ularning muammolarini tinglaydi, kelajakdagi salbiy xulq-atvorni oldindan aniqlashga harakat qiladi. Bu jarayonda psixologik yondashuv va ishonch muhitini yaratish ayniqsa muhimdir, chunki oʻquvchilar oʻzlarini erkin ifoda eta oladigan muhitda koʻproq ochiladi va yordamga muhtoj boʻlishlari haqida gapiradilar.

Profilaktika inspektorlari oʻquvchilarning huquqiy bilimlarini oshirishga katta eʼtibor qaratadilar. Ular uchun maxsus treninglar, seminarlar va maʼrifiy soatlar tashkil etiladi. Bu tadbirlar yoshlarning qonunlarga hurmat bilan qarashini kuchaytiradi, ularni salbiy taʼsirlardan himoya qilishga xizmat qiladi. Masalan, narkotik vositalar, zoʻravonlik, zararli odatlar va internetdagi salbiy kontent haqida tushuntirishlar olib boriladi.

Shuningdek, profilaktika inspektorlari oʻquvchilarni ijtimoiy faollikka jalb etishga harakat qiladi. Bu ularning salbiy xatti-harakatlarga moyilligini kamaytiradi, jamoat hayotida oʻz oʻrnini topishga yordam beradi. Sport musobaqalari, madaniy tadbirlar va koʻngilli dasturlar orqali yoshlarning ijobiy energiyasini toʻgʻri yoʻnaltirish muhim hisoblanadi.

2. Ota-onalar va ularning oʻrnini bosuvchi shaxslar bilan ishlash

Oilaviy muhit yoshlarning tarbiyasida eng asosiy omil hisoblanadi. Profilaktika inspektorining ota-onalar va ularning o‘rnini bosuvchi shaxslar bilan faol hamkorligi huquqbuzarliklarning oldini olishda muhim strategiyadir. Ushbu jarayonda ota-onalarga bolalar tarbiyasida yuzaga keladigan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etishda yordam beriladi.

Profilaktika inspektorlari ota-onalar uchun huquqiy targ‘ibot tadbirlarini tashkil qiladi, ularga bolalar huquqlari, tarbiyasining zamonaviy usullari, psixologik yondashuvlar haqida ma’lumot beradi. Bu ota-onalarning tarbiyaviy mas’uliyatini oshiradi, bolalar bilan munosabatlarni yaxshilashga yordam beradi. Ayniqsa, ajrim holatlari, oiladagi nizolar va qarama-qarshi munosabatlarning yoshlar ruhiyatiga salbiy ta’siri haqida ota-onalarni ogohlantirish juda muhimdir.

Shuningdek, profilaktika inspektorlari ota-onalar o‘rnini bosuvchi shaxslar — ya’ni vasiylar, katta akalar, opa-singillar va boshqa yaqin qarindoshlar bilan ham ishlaydi. Ular orasida bolalar tarbiyasiga mas’uliyatni oshirish, qiyin vaziyatlarda qanday yordam ko‘rsatish haqida tushuntirishlar beriladi. Bu ham yoshlarning salbiy ta’sirlardan himoyalinishiga xizmat qiladi.

3. Ta’lim muassasalari bilan hamkorlik

Ta’lim muassasalari profilaktika ishlarining markazi hisoblanadi. Profilaktika inspektori pedagogik jamoa bilan yaqin hamkorlikda ishlaydi. Bu hamkorlik doirasida o‘qituvchilar bilan muntazam uchrashuvlar, muammoli o‘quvchilarni aniqlash va ularni qo‘llab-quvvatlash, o‘quv jarayonida profilaktik tadbirlarni tashkil etish muhimdir.

Shuningdek, ta’lim muassasalarida huquqiy madaniyatni oshirishga qaratilgan targ‘ibot ishlarini olib borish, har qanday noxush holatlarni erta aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha tizimli ishlar tashkil qilinadi. Bu jarayonda maktab psixologlari, ijtimoiy pedagoglar va profilaktika inspektorlari o‘rtasida doimiy aloqa yo‘lga qo‘yiladi.

Profilaktika inspektori ta’lim muassasalarida xavfsizlikni ta’minlash, o‘quvchilar orasida ijtimoiy tengsizlik va diskriminatsiya holatlarini kamaytirish uchun chora-tadbirlar ishlab chiqadi. Shuningdek, ularni sog‘lom turmush tarziga yo‘naltirish maqsadida turli madaniy-ma’rifiy va sport tadbirlarini tashkil etadi.

4. Ijtimoiy va huquqiy targ‘ibot ishlari

Profilaktika faoliyatining samarali bo‘lishi uchun huquqiy va ijtimoiy targ‘ibot ishlariga katta e’tibor beriladi. Profilaktika inspektorlari uchun doimiy ravishda huquqiy bilimlarni oshirish kurslari tashkil etiladi, shuningdek, ular tomonidan ta’lim muassasalari, ota-onalar va yoshlar uchun targ‘ibot materiallari tayyorlanadi.

Bu ishlar yoshlarning va ota-onalarning huquqiy savodxonligini oshirish, jinoyat va huquqbuzarliklarning oldini olishga ko‘maklashish, shuningdek, jamiyatda qonunlarga hurmatni kuchaytirishga xizmat qiladi. Profilaktika inspektorlari ijtimoiy tarmoqlarda ham faol bo‘lib, u yerda xavfli guruhlar, salbiy kontent va jinoyatga olib keluvchi omillarga qarshi kurashishda axborot tarqatadi. Shuningdek, profilaktika inspektorlari uchun eng ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish va amaliyotga joriy etish muhimdir. Bu o‘z navbatida, profilaktika ishlarini takomillashtirish va samaradorligini oshirishga imkon beradi.

XULOSA

Profilaktika inspektorining ta’lim oluvchilar, ota-onalar va ota-onalar o’rnini bosuvchi shaxslar bilan samarali hamkorligi yoshlar orasida huquqbuzarliklarning oldini olishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Ta’lim muassasalarida, oilalarda va jamiyatda profilaktika ishlarini tizimli va kompleks tarzda tashkil etish nafaqat jinoyatchilik darajasini pasaytirishga, balki yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularni sog’lom va qonuniy hayotga yo’naltirishga xizmat qiladi. Ta’lim oluvchilar bilan bevosita muloqot, ularning huquqiy savodxonligini oshirish, psixologik yordam ko’rsatish orqali yoshlarning salbiy ta’sirlardan himoyalaniishi ta’minlanadi. Shu bilan birga, ota-onalar va ota-onalar o’rnini bosuvchi shaxslar bilan yaqindan ishlash oilaviy muhitdagi muammolarni kamaytiradi va tarbiyaviy jarayonni mustahkamlaydi. Bu esa o’z navbatida, yoshlarning jinoyatga moyilligini sezilarli darajada pasaytirishga imkon beradi. Ta’lim muassasalari va profilaktika inspektorlari o’rtasidagi hamkorlik, pedagogik jamoaning profilaktik ishlaridagi faolligi, ijtimoiy va huquqiy targ’ibot ishlari samarali profilaktika tizimini yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya vositalaridan oqilona foydalanish, onlayn monitoring va innovatsion yondashuvlar profilaktik ishlarni yanada takomillashtirishga xizmat qilmoqda. Shu bois, huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktika inspektorining faoliyati va uning ta’lim muassasalari, oilalar bilan birgalikdagi ishlari doimiy ravishda rivojlantirilib borilishi, qonunchilik bazasini mustahkamlash va amaliyotdagi tajribalarni keng joriy etish zarur. Bu nafaqat yoshlar huquqlarini himoya qilish, balki kelajak avlodni sog’lom, ijtimoiy javobgar va huquqiy ongga ega shaxslar sifatida tarbiyalashda muhim omil bo’ladi. Natijada, samarali profilaktika tizimi jamiyatda barqarorlikni ta’minlash, yoshlarning ijtimoiy muammolaridan xoli bo’lishi hamda davlat va jamiyat taraqqiyotiga munosib hissa qo’shish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonov B. Huquqbuzarliklar profilaktikasi asoslari. — Toshkent: Huquq, 2018.
2. Karimov O. Yoshlar jinoyatchiligi va uning oldini olish yo’llari. — Toshkent, 2021.
3. Rasulov J. Profilaktika inspektorining faoliyati va ijtimoiy himoya tizimidagi roli. — Toshkent, 2019.
4. Mirzayev D. Ota-onalar va ta’lim muassasalari hamkorligida huquqbuzarlik profilaktikasi. — Toshkent, 2020.